

– Jeg vil fortelle hva tvang er

– Vi hører om beltelegging, men vi har aldri sett det på norsk film, sier filmskaper Ellen Ugelstad, aktuell med den sjangerblandende langfilmen *The Recovery Channel*.

KULTUR

Tekst Marit Sunnanå Aalrust

En nyhetskanal som dekker psykisk helse og psykiatri 24/7? Ellen Ugelstad kaller det en utopi, men i sin seneste langfilm, *The Recovery Channel*, er dette både en realitet og et fortellergrep.

– En nyhetssending er en scene, sier hun. Og fortsetter:

– Hvem og hva får plass på den scenen?

Ifølge henne rapporterer tradisjonelle medier i altfor liten grad om utbredelse, konsekvenser og alternativer til tvangsbruk i dagens psykiatri. En norsk praksis som i likhet med andre vestlige land, er blitt kritisert av FN som mulige menneskerettighetsbrudd. Spesielt er bruken av tvangsmedisinering og isolasjon kritisert.

– Her ønsker jeg å løfte fram hva tvangsbruk er for å få i gang en helt nødvendig diskusjon som kan være med på å endre praksisen. Vi hører om beltelegging, men vi har aldri sett det på norsk film før, sier hun.

FILMSKAPER: Ellen Ugelstad. Foto: Paal Audestad

Er selv pårørende

Inngangen til tematikken er dypt personlig. Ellen Ugelstad er pårørende, og hun har vært det i mange år. I den prisbelønte og poetiske dokumentarfilmen *Indian Summer* fra 2011 følger Ugelstad livet til broren gjennom syv år. Diagnosen er i

schizofrenispekteret. Med årene er han bare blitt dårligere. Han er både blitt tvangsmedisinert og beltelagt.

– Tvang er tap av frihet og selvbestemmelse, en alvorlig inngripen og en dramatisk hendelse, i et menneskes liv. Over mange år gjør tvangen noe med deg. Ofte oppleves det som straff og krenkelse, og det påvirker selvfølelsen. Broren min opplevde mye mobbing i oppveksten. Tvangsbruk kan nok på et nivå oppleves som en gjentakelse av mobbingen. Men jeg kan ikke snakke på vegne av han, bare ut ifra det jeg selv ser, sier Ugelstad.

I *The Recovery Channel* blir agendaen satt fra start. Likevel har filmen rom for diskusjon og dilemmaer som kommer fram gjennom livet til nyhetsanker Randi. Mens hun leder redaksjonsmøter og nyhetssendinger, prøver hun også å navigere i en uforutsigbar virkelighet som pårørende. Søsteren hennes Ylva er syk og vil ikke hjelpes. Hun ender med å bli tvangsinnlagt, og det er ikke første gangen. I det to fulltrastede politibetjenter kommer med Ylva mellom seg ut fra leiligheten hennes, står moren og Randi i gårdsrommet og ser på.

– *Er du kritisk til tvangsinnleggelser i seg selv?*

– Jeg tenker i hvert fall at det er noe veldig brutalt med bruken av politi. Psykisk syke pasienter er ikke kriminelle, som oftest er de veldig, veldig redde og burde møtes mer humannt. Jeg tenker det burde være helsepersonell som henter pasientene eller i hvert fall politi i sivil som kan være mer konfliktdepende.

Info Filmskaper Ellen Ugelstad (50)

- Norsk filmskaper som jobber med både dokumentar, fiksjonsfilm og filmmessay.
- Aktuell med den sjangerblandende langfilmen *The Recovery Channel* som hadde premiere 31. august under filmfestivalen Oslo Pix. Viser på kinoer over hele landet fra januar 2024.
- Ugelstad er pårørende og har brukt sine erfaringer i flere filmer, som filmene *Indian Summer – Du skal ha gode nerver for å være indianer* og *Making Sense Together*. Hun har vunnet flere priser for filmene sine.

Dobbelt bunn

Selv om politifolkenes grep om armene til Ylva er fast, er ordbruken deres mild og forklarende. Som publikum føler vi med Ylva. Men vi føler også med politifolkene som

må utføre tvangen. En annen, langt mer dramatisk scene, inne på institusjonen hvor Ylva ender med å bli lagt i belter, har også denne dobbeltheten i seg.

– Jeg tror egentlig både behandlere, ansatte, pasienter og pårørende ønsker det samme. Skape god behandling som virker. Men endringen skjer altfor sakte, selv om vi vet om gode alternativer når det gjelder behandling, metoder og utforming av omgivelsene.

De fleste som har en rolle i filmen har også egenerfaring. Enten som pasient eller pårørende, eller som ansatte. Ofte ligger virkeligheten nært rollene de spiller, men noen fagpersoner trer også fram som seg selv og formidler kunnskap, gjengitt som innslag i nyhetssendingen. Andre innslag er fiktive.

– *Noen ganger ble jeg forvirret. Hva ser jeg nå? Er det ikke en fare for at slik tvil kan farge de reelle forholdene som også blir belyst?*

– Nei, det er jeg ikke redd for. Vi avklarer den kunstneriske kontrakten med publikum i starten og hvordan grepet brukes gjennom filmen. Forhåpentligvis er det tydelig nok.

PRIS FOR MANI: Filmens flere absurde elementer, som her hvor Linn Skåber deler ut pris for beste maniske periode. *Foto fra filmen The Recovery Channel*

Avmakt og håp

På spørsmål om hvordan broren har det i dag, svarer Ugelstad at det ikke går så bra. Hun sier situasjonen egentlig er bekmørk.

– *Ser du en sammenheng med det og tvangsbruken han er blitt utsatt for?*

– Ja, jeg gjør det. Meg bekjent har ikke helsepersonell bearbeidet og snakket om tvangsbruken med ham gjennom de årene han har opplevd tvang. Det er vanskelig å trekke bastante beslutninger, men jeg tror bruken av tvang, lite medvirkning, eller påvirkning på eget liv over mange år, har gjort ham verre.

– *Hvordan skulle du ønske han ble møtt?*

– Da han først ble innlagt, ville han være en del av naturen, han ville være indianer. Jeg skulle ønske dette ønsket ikke ble sykeliggjort, men heller møtt med alvor. Hvorfor indianer? Han hadde vært veldig opptatt av indianere siden han var liten, og da er det ikke så rart at det var på denne måten han møtte smerten sin på, sier filmskaperen, og skisserer videre et ønske om en behandling hvor broren hadde opplevd større kontinuitet, flere faste behandlere, hvor både han og de som pårørende fikk mer rom og ble hørt. Hvor det var mer plass til omsorg og kjærlighet, i et regime som minnet mer om et normalt liv enn institusjoner med strenge regler, utrivelige omgivelser og lav tillit.

– Men nå har det gått så lang tid, sier hun.

– *Hvordan har du det som pårørende?*

– Jeg kjenner vel mest på en avmaktsfølelse. Men – jeg er privilegert som kan transformere egen avmaktsfølelse og lage en film som jeg håper vil nå ut til mange mennesker. •

Red.anm: Én av finansieringskildene til The Recovery Channel er stiftelsen Dam gjennom Rådet for psykisk helse. Magasinet Psykisk helse utgis av Rådet for psykisk helse, men er et selvstendig, redaksjonelt styrt magasin.

Publisert 04.10.23. Oppdatert 09.10.23